

III. ЕКОНОМІЧНА, СОЦІАЛЬНА ТА ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 330.59(477.82):303.446

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.2531471

Петровська М.А., Карасюк І.С.

ОЦІНКА РІВНЯ СПРИЯТЛИВОСТІ УМОВ ПРОЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті оцінено рівень сприятливості умов проживання населення Волинської області на основі соціологічного дослідження та статистичних даних. Методом анкетування у вересні–листопаді 2018 року з'ясовано рівень задоволеності життям, доходів, екологічною ситуацією респондентів Волинської області залежно від рангу адміністративно-територіальної одиниці проживання, віку та статі. Обробку анкет здійснено за допомогою методу відсоткового відношення та номінальної шкали вимірювань. Здійснено ранжування території Волинської області за рівнем сприятливості умов проживання населення за допомогою методу порівняння з середніми показниками в Україні на основі статистичних даних 2015 р. Об'єктом дослідження виступають 16 адміністративних районів Волинської області та міста обласного значення: Луцьк, Володимир-Волинський, Ковель, Нововолинськ.

***Ключові слова:** соціологічне дослідження, респондент, умови проживання населення, рівень життя.*

Постановка проблеми. Рівень життя – це соціально-економічна категорія, яка відображає ступінь розвитку і задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб населення, а також умови в суспільстві для розвитку і задоволення цих потреб. Поняття рівень життя містить в собі не тільки рівень споживання матеріальних благ і послуг, але також задоволення духовних потреб, здоров'я, тривалість життя, умови навколишнього середовища. Оцінка рівня сприятливості умов проживання населення певного регіону є важливим етапом регіонального аналізу, яка дозволяє виявляти райони з напруженою соціальною та екологічною ситуацією.

Мета публікації полягає в оцінці рівня задоволеності життям, доходів, екологічною ситуацією населення Волинської області на основі соціологічного опитування залежно від рангу адміністративно-територіальної одиниці проживання, віку та статі, з'ясуванні сприятливості умов їхнього проживання на основі статистичних даних за допомогою методу порівняння з середніми показниками в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Різні аспекти рівня життя населення досліджували вітчизняні та закордонні вчені: О. Амоша, Д. Богиня, М. Долішній, В.

© Петровська М.А., Карасюк І.С., 2019.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Article Info: Received: December 18, 2018;

Final revision: , 2019; Accepted: , 2019.

Онікієнко, М. Кизим, Е. Лібанова, В. Майєр, В. Жеребін, В. Мандибура, Н. Рі-машевська, В. Райцин та інші. У сучасних наукових дослідженнях вчених поняття рівня життя населення містить три ключові аспекти: добробут населення, нагромадження людського капіталу, рівень людського розвитку [3; 6; 2]. Рівень життя населення оцінюється за допомогою об'єктивних (кількісних і якісних) чинників, наприклад, рівень і структура доходів, видатків, споживання.

Рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України 13.06.2012 р. № 123-м затверджено Методику вимірювання регіонального людського розвитку [7]. До його розрахунку включено 33 показники, об'єднані в 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця, освіта. Розрахунки ІЛР дозволяють побудувати єдину шкалу, на якій у ранговому порядку розміщують усі регіони України. Конкретне значення індексу не має економічної інтерпретації – важливим є лише місце, яке належить кожному конкретному регіону на єдиній для України шкалі. Оцінку рівня життя населення використовують державні органи для ухвалення рішень щодо планування соціально-економічного розвитку країни (оцінка в межах країни), а також для міжнародних порівнянь з іншими країнами. Над цією проблемою науковці та практики працюють досить давно, створено безліч класифікацій показників, підходів до визначення рівня життя, проте залишається низка неоднозначностей і суперечностей у виборі компонент, що характеризують рівень життя, та у виборі методу оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Нами проведено соціологічне опитування мешканців Волинської області у вересні-листопаді 2018 року. Анкетування має досить значні переваги серед інших методів дослідження в тому, що при ньому вплив інтерв'юєра на респондента мінімальний, що підвищує об'єктивність, якість і надійність дослідження. Забезпечуючи повну анонімність, метод дає змогу ефективніше досліджувати морально-етичні проблеми [4].

Опитано 150 респондентів з поділом на наступні досліджувані території: обласний центр, місто, село. Обробка анкет велась за допомогою методу відсоткового відношення та номінальної шкали вимірювань. Відсоткові значення представляють кількість людей, які дали відповідь, як частина від числа всіх учасників, які відповіли на конкретне питання. За 100% брали кількість усіх учасників. Номінальна шкала дала змогу визначити скільки респондентів із конкретної сукупності вибрали певний варіант відповіді в анкеті. За таким принципом застосовано метод перехресних таблиць, який уможливив визначити відсоткове відношення конкретної відповіді на певне питання у розрізі місця проживання, статі та віку.

Бланк анкети масового опитування включав в себе 25 запитань і складався з трьох блоків: суспільно-демографічні характеристики (5 питань); економічні та житлово-побутові характеристики (7 питань); здоров'я, освіта, культура, екологія (13 питань).

Під час проведення дослідження, респондентам запропонували відповіді на питання: «Як ви оцінюєте рівень задоволеності життям?». Більшість респондентів (70%) оцінюють свій рівень життя як середній, при цьому, найбільше їх проживає у сільських поселеннях (33,6%), чоловічої статі (52,4%) та віком 16-30 років (47,6%). 20% опитаних оцінюють рівень задоволеності життям, як низький, найбільша частка таких серед жінок (66,7%), віком 46-60 років (33,4%), з яких 50% проживає в селі. 10% респондентів стверджує, що рівень задоволеності життям є високим, серед них – 66,7% чоловіки, віком 16-30 років (66,6%), більшість з них проживають в обласному центрі або місті (50%) (рис. 1).

На питання: «Який у вас рівень доходів?» 46,7% респондентів відповіли, що отримують від 4 000 до 10 000 грн., віком 16-45 років (42,9%). 30% опитаних стверджують, що їхній рівень доходів становить до 4 000 грн., переважно це населення, яке проживає в селі (44,5%), віком 16-30 років (55,5%). Високий рівень доходів (11 000 – 15 000 грн.) отримують 16,7% від опитаних, серед яких переважає населення м. Луцька (60%), віком 16-30 років (60%). Лише 6,6% респондентів отримують заробітну плату понад 15 000 грн. В основному це люди, віком 31-60 років (50%), серед яких 50% проживає в обласному центрі або в місті (рис. 2).

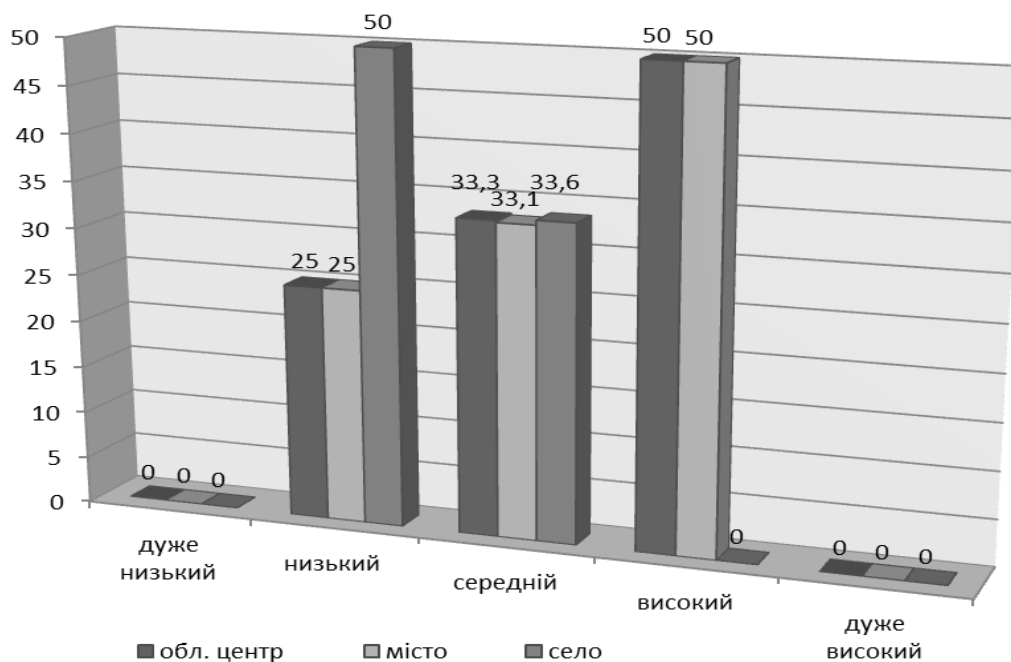

Рис. 1. Характеристика рівня задоволеності життям з точки зору респондентів в залежності від місця проживання, %

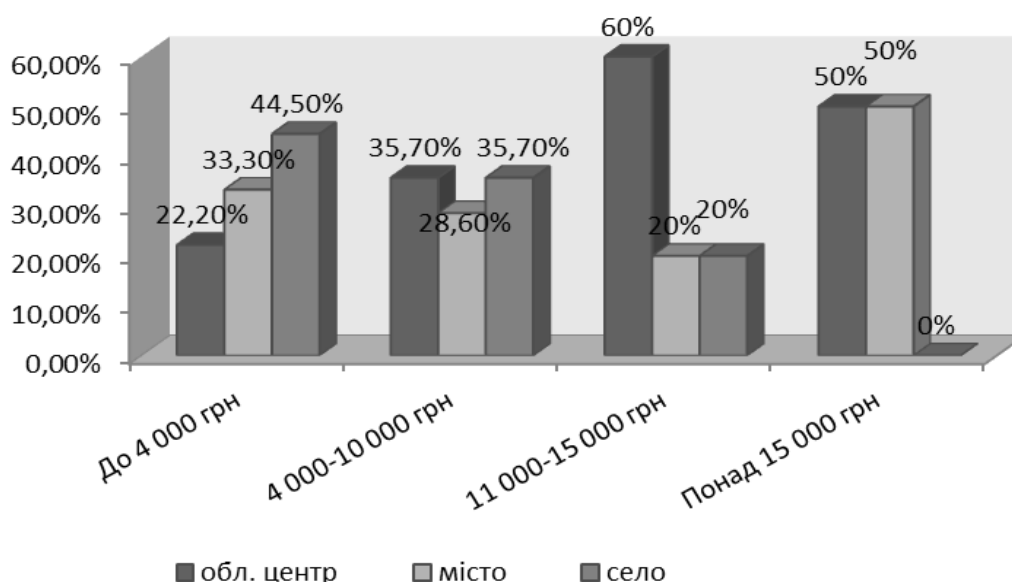

Рис. 2. Характеристика рівня доходів з точки зору респондентів в залежності від місця проживання, %

Задоволеність життям виступає як оцінка усіх умов життя, сформована на основі порівняння індивідуальних домагань та актуальних досягнень [5]. Існує така закономірність: респонденти з більш високими доходами схильні мати більш високий рівень задоволеності життям.

Під час опитування респондентам запропоновано на основі самооцінки визначити, чи рівень доходів задовольняє потреби членів домогосподарства. Отримані результати показують, що більшій частині опитаних вистачає доходів лише на основні потреби (40%), серед яких співвідношення жінок і чоловіків 41,7% і 58,3%, переважно це населення віком 16-30 років (50%). До таких, яким вистачає на основні потреби й інші витрати (подорожі, предмети тривалого вжитку, матеріальну допомогу родині), віднесли себе 30% опитаних, віком 16-45 років, серед яких більшу частку займають жінки (77,8%). 20% респондентів віком 16–30 років (50,0%) стверджують, що їм вистачає на основні потреби й інші видатки, а також є можливість заощаджувати. До такої думки більше схиляються чоловіки (75%). Лише 10% респондентів належать до тих, яким не вистачає навіть на основні потреби (їжа, одяг, взуття, комунальні послуги), люди віком 61-75 років (66,7%), серед яких 40% жінки та 60% – чоловіки (рис. 3).

З огляду на місце проживання опитаних, у сільських поселеннях переважна частина схиляється до того, що рівень їхніх доходів дозволяє задовольняти лише основні потреби (58,3%) або й взагалі не вистачає навіть на основні потреби, такі як, їжа, одяг, взуття, комунальні послуги та інше (33,4%). 44,4% міських респондентів стверджують, що їм вистачає на основні потреби і інші витрати (подорожі, предмети тривалого вжитку) та 33,3% – вистачає лише на основні потреби.

Дохід впливає на задоволеність життям опосередковано через очікування індивіда і ситуації соціального порівняння [8]. Завищені очікування і порівняння свого доходу з більш високими доходами інших людей негативно впливають на задоволеність життям, в той час як поточний розмір доходу сам по собі не робить такого впливу. Зв'язок рівня доходу і рівня задоволеності життям не тільки існує, але і досить сильний. У дослідженні Н. Андрєєнкова відзначена майже дворазова відмінність в рівні задоволеності між людьми з найнижчим доходом і найвищим доходом (за 11-бальною шкалою середні бали 3,76 і 6,82 відповідно) [1]. Однак після досягнення певного рівня доходу його зростання більше не призводить до відповідного збільшення рівня задоволеності.

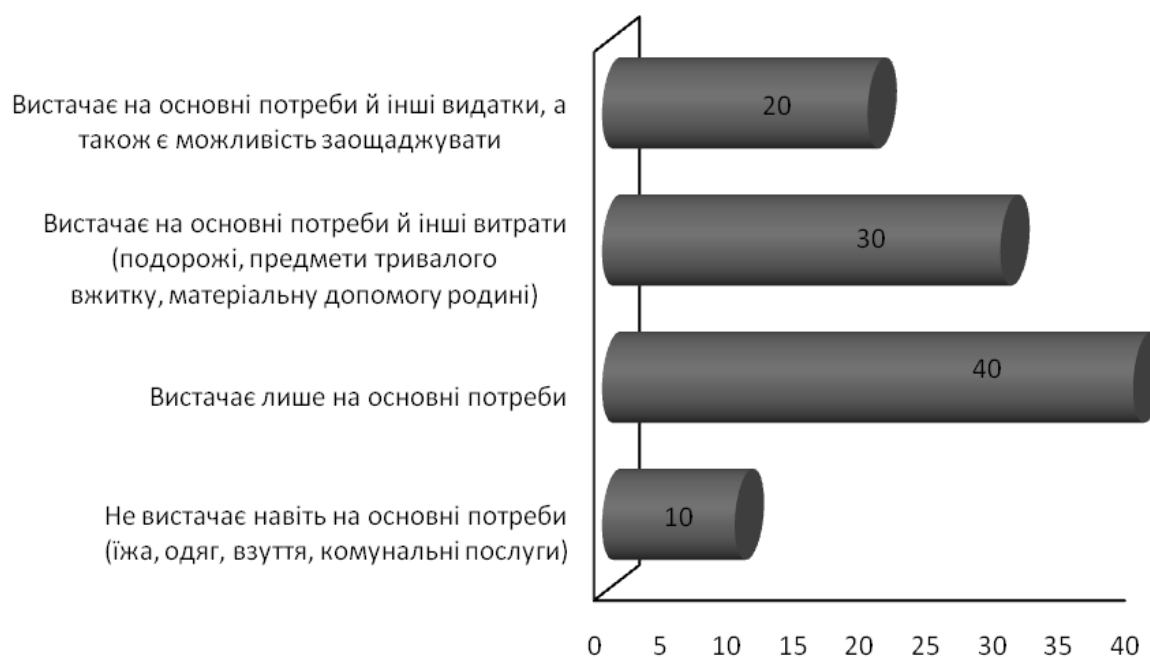

Рис. 3 Характеристика рівня доходів відносно задоволеності потреб домогосподарства з точки зору респондентів, %

Наше дослідження підтверджує висновок про те, що велику роль для оцінок свого життя в цілому відіграє сьогодні не стільки рівень доходів, скільки суб'єктивна задоволеність людини своїм матеріальним становищем, обумовленим в тому числі і рівнем його домагань, тим способом життя, який здається йому мінімально прийнятним.

Однією з головних умов якісного життя є сприятлива екологічна ситуація, яка залежить від сукупності природних умов і соціально-економічного статусу самої території. Таким чином, екологічні чинники впливають на показники якості життя населення і є важливими для збереження здоров'я людини. На питання: «Чи задоволені Ви екологічною ситуацією у Вашому поселенні?», 40% опитаних зазначає, що скоріше незадоволені, ніж задоволені, чоловіки і жінки віком 16-30 років. Скоріше задоволені, ніж незадоволені 33,3% респондентів віком 16-30 років, серед яких жінки 60% та чоловіки – 40%. 20% опитаних задо-

волені екологічною ситуацією, чоловіки і жінки віком 46-60 років. Лише 6,7% респондентів стверджують, що незадоволені екологічною ситуацією, в основному, це чоловіки віком 16-30 років. З рис. 4 бачимо, що найбільш задоволеними екологічною ситуацією є респонденти, які проживають у селі.

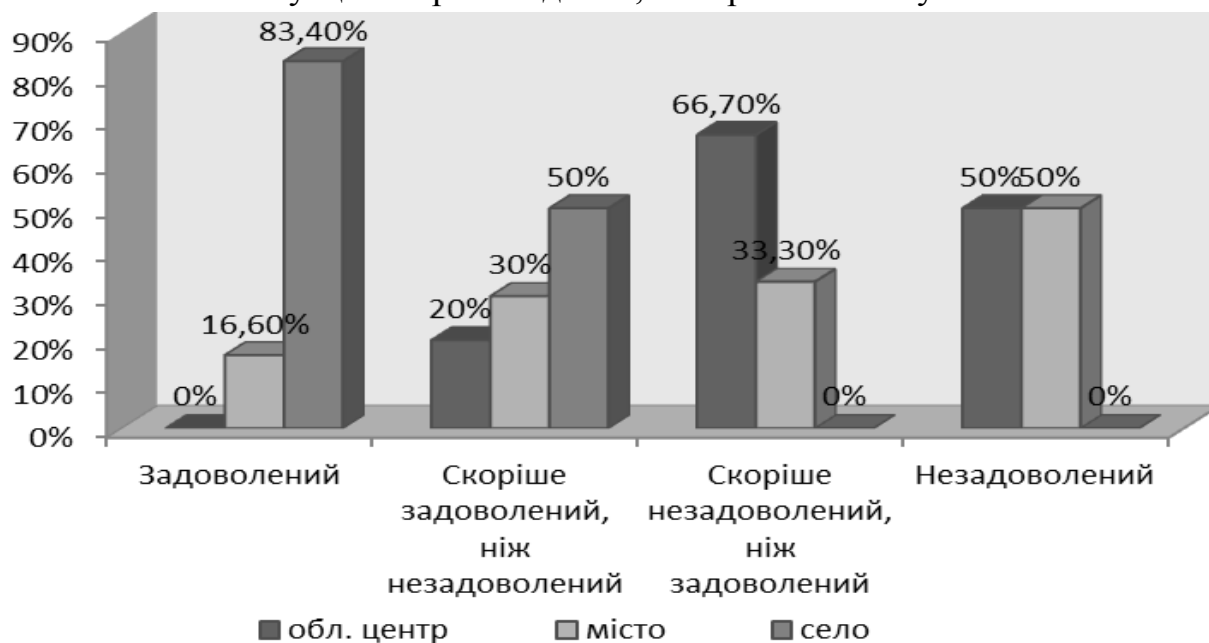

Рис. 4. Характеристика задоволеності екологічною ситуацією з точки зору респондентів в залежності від місця проживання, %

Серед відповідей на питання: «Які сторони життя для Вас найважливіші?» на першому місці – матеріальне забезпечення (32,6%). Так вважають респонденти, віком 16-30 років не залежно від місця проживання (у відсотковому відношенні показники однакові для будь-якої адміністративно-територіальної одиниці). 30,6% опитаних стверджує, що важливою стороною життя є впевненість у майбутньому, 14,3% – екологічна ситуація, 12,2% – якість медичного обслуговування і 6,1% – правова захищеність і політична свобода. Щодо якості освіти, то на неї припадає 4,1% і цей показник займає останню позицію серед перелічених варіантів.

Ми також оцінили умови проживання населення Волинської області на основі статистичних даних. Сумарний показник рівня життя населення обчислено як середнє арифметичне нормованих показників для кожного району (табл. 1).

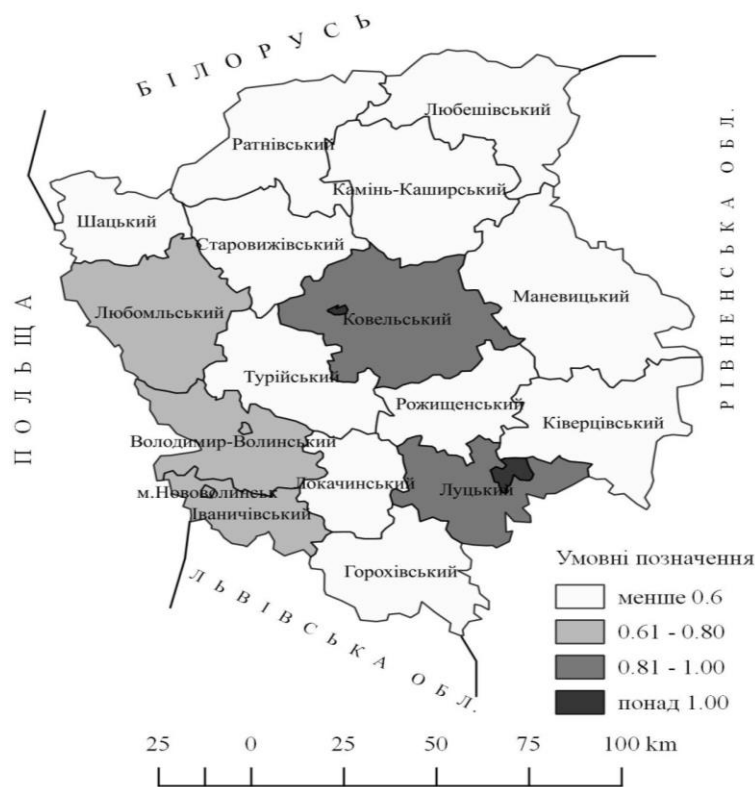
Територіальні особливості розвитку окремих складових рівня життя населення дають можливість виділити райони, що характеризуються відмінностями інтегрального показника рівня життя населення. У результаті дослідження побудовано картосхему, на якій виділено чотири внутрішньообласні регіони з різним рівнем життя населення (рис. 5):

Висновки. Показники рівня життя населення у більшості районів Волинської області низькі в порівнянні з середніми в країні. Можна стверджувати, що рівень їхнього життя є середнім.

**Основні показники рівня життя населення Волинської області у порівнянні
з середніми в Україні**

Адміністративні райони	Показники						
	Середньомісячна заробітна плага	Рівень урбанізації	Обсяг реалізованих послуг у розрахунку на 1 особу	Загальна житлова площа на душу населення	Кількість лікарів на 10 000 мешканців	Сумарний показник	Ранг
Володимир-Волинський	0,76	0,92	0,10	1,21	0,62	0,72	6
Горохівський	0,61	0,41	0,06	1,26	0,52	0,57	12
Іваничівський	0,72	1,04	0,04	1,16	0,49	0,69	7
Камінь-Каширський	0,61	0,28	0,01	1,09	0,46	0,49	20
Ківерцівський	0,67	0,55	0,24	1,00	0,49	0,59	10
Ковельський	0,70	1,03	0,50	1,23	0,76	0,84	4
Локачинський	0,73	0,25	0,01	1,12	0,43	0,51	16
Луцький	0,90	1,16	0,93	1,28	0,51	0,96	3
Любешівський	0,65	0,23	0,01	1,10	0,51	0,50	19
Любомльський	0,72	0,49	0,12	1,06	0,65	0,61	9
Маневіцький	0,71	0,39	0,03	0,99	0,46	0,52	15
Ратнівський	0,62	0,40	0,02	1,02	0,48	0,51	17
Рожищенський	0,61	0,55	0,02	1,21	0,51	0,58	11
Старовижівський	0,63	0,25	0,03	1,15	0,49	0,51	18
Турійський	0,59	0,49	0,03	1,21	0,49	0,56	13
Шацький	0,60	0,46	0,23	1,20	0,22	0,54	14
м. Луцьк	0,82	3,13	1,83	0,88	0,92	1,52	1
м. Володимир-Волинський	0,77	0,57	0,21	0,95	-	0,63	8
м. Ковель	0,82	1,00	1,94	0,88	-	1,16	2
м. Нововолинськ	1,01	0,77	0,34	0,86	0,72	0,74	5
Середній по області	0,71	0,72	0,34	1,09	0,54	0,96	
Середній по країні	1	1	1	1	1	1	

Задоволеність населення рівнем життя залежить від статі, віку та місця проживання. Молодь до 30 років мало задоволена своїм становищем у суспільстві, зокрема, матеріальним, можливостями вибору місця роботи, але при цьому у неї високі показники задоволеності життям в цілому (66%), що обумовлено, на нашу думку, великим життєвим оптимізмом і здатністю адаптуватися до мінливих соціально-економічних і політичних умов. Міські мешканці більш задоволені рівнем доходів та матеріальним благополуччям порівняно з сільським населенням.

(1,16).

Рис. 5. Рівень сприятливості умов проживання населення Волинської області у порівнянні з середніми в Україні

1. Низький рівень життя населення (до 0,6): Камінь-Каширський (0,49), Любешівський (0,50), Локачинський, Ратнівський, Старовижівський (0,51), Маневицький (0,52), Шацький (0,54), Турійський (0,56), Горохівський (0,57), Рожищенський (0,58), Ківерцівський (0,59) райони.

2. Значно нижчий від середнього по країні рівень життя населення (0,61–0,80): Любомльський (0,61), Іваничівський (0,69), Володимир-Волинський (0,72) райони та м. Володимир-Волинський (0,63) і Ново-волинськ (0,74).

3. Нижчий від середнього по країні рівень життя населення (0,81–1,00): Ковельський (0,84) та Луцький (0,96) райони.

4. Вищий від середнього по країні рівень життя населення (понад 1,00): м. Луцьк (1,52) та Ковель

Література

1. Андреевкова Н. В. Сравнительный анализ удовлетворенности жизнью и определяющих ее факторов // *Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены*. 2010. № 5 (99). С. 189-215.
2. Беляева Л. А. Уровень и качество жизни. Проблемы измерения и интерпретации // *Социологические исследования*. 2009. № 1. С. 33-42.
3. Горелов Н. А. Политика доходов и качество жизни населения: учебное пособие. СПб.: Питер, 2003. 72 с.
4. Дворецька Г. В. Соціологія: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 1999. 340 с.
5. Джордж Л. К. Суб'єктивне благополуччя: концептуальні та методологічні матеріали // *Щорічний огляд геронтології та геріатрії*. 1981. № 2. С. 345–382.
6. Елисеєва И. И. Социальная статистика: учебник. М.: Финансы и статистика, 2007. 43 с.
7. Сітнікова Н. П. Досвід вимірювання якості життя міжнародними організаціями для врахування у процесах моніторингу та планування розвитку // *Ефективна економіка: нац. фах. вид. К.: ДДАЕУ, 2012. Вип.8. 147 с.*
8. Mc Bride, M. Money, happiness, and aspirations: An experimental study // *Journal of economic behavior & organization*. 2010. Vol. 74. №3. P. 262-276.

Summary

Petrovska M.A., Karasyuk I.S. Estimation of the level of favorable living conditions of the population of the Volyn region

The article assesses the level of favorable living conditions of the population of Volyn Oblast on the basis of sociological research and statistical data. The survey method applied in September-November 2018 determined the level of satisfaction of the respondents of the Volyn region with their life, income, and environmental situation, depending on the rank of the administrative-territorial unit of residence, age and sex. Questionnaires were processed using the percentage

method and the nominal measurement scale. The questionnaire form of the questionnaire included 25 questions and consisted of three blocks: socio-demographic characteristics (5 questions); economic and housing-household characteristics (7 questions); health, education, culture, ecology (13 questions). 70% of respondents estimate their standard of living as average, 20 - low and 10% - high. 46.7% of the respondents receive income from UAH 4,000 to UAH 10,000, 30 % – under UAH 4,000, and only 6.6% - more than 15 000 UAH. Most of respondents only have enough income for their basic needs (40%), 10% belong to those who lack even basic needs (food, clothing, footwear, utilities). Among the most important aspects of life 32.6% of respondents noted material support, 30.6 – confidence in the future, 14.3 – the ecological situation, 12.2 – quality of medical services, 6.1 – legal protection and political freedom, and 4.1% – quality of education.

Ranking of the territory of the Volyn oblast in terms of the favorable living conditions of the population was carried out by means of comparison with the average indicators in Ukraine based on 2015 statistical data. The target of the study are 16 administrative districts of Volyn oblast and cities of regional significance: Lutsk, Volodymyr-Volynsky, Kovel, Novovolynsk. Indicators of living standards in most districts of the Volyn oblast are low compared to the national average. There is every reason to attribute it to the depressed regions of Ukraine.

Keywords: sociological research, respondent, living conditions of the population, standard of living.

УДК 911.3 : 33 (477.52)

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.2563252

Корнус О.Г., Корнус А.О., Шишук В.Д., Терехов А.М.

НОЗОГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЇ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ЗАХВОРЮВАНІСТЮ НАСЕЛЕННЯ НА АРТРОЗИ

У статті здійснена нозогеографічна оцінка території Сумської області щодо просторово-часових відмінностей захворюваності населення на артрози та виявлення нозоареалів їх поширення. Охарактеризовано чинники, що впливають на появу артрозів. Проаналізовано динаміку поширеності та первинної захворюваності на артрози протягом 2005-2017 років та встановлено райони з найбільш несприятливою ситуацією. Досліджено сучасний стан захворюваності населення Сумської області на артрози, зокрема деформівний артроз. Вивчено територіальні відмінності в захворюваності сільського населення регіону на артрози та остеоартрози. Виділено групи адміністративних одиниць Сумської області за рівнем захворюваності сільського населення на артрози. За допомогою кластерного аналізу виокремлено 2 типи адміністративних одиниць регіону, які мають відмінності в захворюваності населення на артрози.

Ключові слова: артроз, нозогеографічна оцінка, остеоартроз, поширеність хвороб, первинна захворюваність, Сумська область.

Постановка проблеми. Патології кістково-м'язової системи та сполучної тканини є досить поширеними серед населення України та займають 2 місце у

© Корнус О.Г., Корнус А.О., Шишук В.Д., Терехов А.М., 2019.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Article Info: Received: January 18, 2019;

Final revision: February 11, 2019; Accepted: February 15, 2019.